

Лозовська Т.І.

викладач,

Економіко-технологічний технікум

Херсонського національного технічного університету

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ОРФОГРАФІЧНОЇ ГРАМОТНОСТІ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ І-ІІ РІВНІВ АКРЕДИТАЦІЇ

Потреба досконало володіння мовою ні в кого не викликає сумніву. Глибоке знання української мови, належний рівень культури усного й писемного мовлення є необхідною, обов'язковою ознакою і показником високого інтелекту освіченої людини, громадянина нашої країни. Мовна освіта ставить за мету «прилучення через мову до культурних надбань українського народу і людства в цілому» та створення оптимальних умов для становлення всебічно розвиненої, «духовно багатой мовної особистості, яка володіє вміннями й навичками вільно, комунікативно доцільно користуватися засобами української мови – її стилями, типами, жанрами» [7, с. 3–4]. Злободенною в методиці навчання рідної мови є проблема вдосконалення правописних навичок учнів та студентів.

Сучасними дослідниками (О. Біляєв, В. Мельничайко, М. Стельмахович, Л. Скуратівський, М. Пентилюк, К. Плиско, І. Хом'як, Г. Шелехова та ін.) запропоновано ряд рецептів поліпшення становища, але проблема підвищення орфографічної грамотності залишається актуальною. Учителі-новатори О. Демчук, С. Омельчук, О. Рудницька, О. Заболотний, Л. Фурсова постійно дбають про підвищення педагогічної майстерності, працюють творчо над пошуками ефективних методичних прийомів навчання школярів та студентів, але зі стін наших навчальних закладів продовжує виходити молодь, що не вміє грамотно висловитись, правильно написати листа.

Мета статті – укласти систему правописних вправ і завдань з метою формування національно свідомої, духовно багатой мовної особистості, яка вміє правильно і доцільно користуватися засобами рідної мови.

На думку вчених-методистів (З. Бакум, О. Біляєв, Т. Донченко, С. Караман, Г. Козачук, Л. Мацько, М. Пентилюк, М. Плющ, О. Семенов, Л. Скуратівський, В. Тихоша, Г. Шелехова, І. Ющук та ін.) для успішного навчання грамотного письма велику роль відіграє якість дидактичного матеріалу. Багата лексична база, цікаві за змістом речення й тексти не тільки підвищують рівень знань і загальний розвиток учнів і студентів, а й сприяють зміцненню правописних навичок. Особливу увагу слід також звертати на якість учнівської та студентської роботи, чіткість та охайність письма, що теж впливає на рівень грамотності.

Процес вироблення грамотного письма дуже складний і потребує постійної наполегливої праці. «Орфографічна грамотність – складник загальної мовної культури, який формується внаслідок вивчення теорії, свідомого засвоєння правописних правил і виконання системи тренувальних вправ, що забезпечують вироблення необхідних умінь і навичок» [5, с. 176].

Правописні теми учні розглядають на уроках мови в основній школі, проте при їх вивченні бракує системності. Також молодші підлітки недостатньо мотивовані на свідоме вироблення орфографічних і пунктуаційних навичок, вони віддають перевагу заучуванню правил, а практичний досвід свідчить, що цим шляхом важко навчитись грамотно писати. Отже, на 1-2 курсах вищих навчальних закладах

I-II рівнів акредитації потрібна системна робота з актуалізації опорних знань студентів з орфографії та пунктуації. Її ефективність значною мірою визначається тим, як саме формуються у свідомості молоді уявлення про логічну структуру виучуваного чи повторюваного матеріалу.

Навчання грамотному письму спирається на основні дидактичні принципи: вивчення орфографії й пунктуації в постійному зв'язку з граматиною, поєднання свідомості з автоматизмом, зв'язок навчання орфографії й пунктуації з розвитком мовлення.

Перед вивченням будь-якої теми з орфографії великого значення надаємо вступній бесіді, яка має на меті пов'язати відоме з невідомим, оскільки новий матеріал ґрунтується на засвоєному раніше. Актуалізуючи первинні знання студентів, вступна бесіда розвиває їхню ініціативу, самостійність, полегшує сприймання наступної теми. Важливо також при цьому, щоб не відбувся діалог між викладачем і одним студентом, а група не була пасивним слухачем.

Щоб бути грамотним, самого лише знання орфографічних і пунктуаційних правил недостатньо, потрібна різноманітна й ефективна практика письма, взаємопов'язана з постійним мисленням. У зв'язку з цим, окрім традиційних форм роботи з правопису (орфографії та пунктуації), ми використовуємо такі, що спрямовані на осмислення й аналіз орфограм і пунктограм, порівняння й зіставлення мовних явищ, розвиток творчих здібностей, умінь міркувати й узагальнювати. Це передовсім орфографічний і пунктуаційний практикуми: систематичне виконання вправ із певною орфограмою чи пунктограмою. Дидактичний матеріал для практикуму слід добирати з урахуванням частотності вживання орфограм і пунктограм у писемному мовленні.

Застосовуємо такі види робіт, як кодова робота, лінгвістична діагностика, лінгвістичний експеримент, завдання «Ти – редактор», «Перевір себе» та ін. Такі вправи не лише доповнюють, розширюють і поглиблюють вивчений мовний матеріал, а й спрямовують на практичне оволодіння правописними нормами української літературної мови.

Реалізуємо дослідницький підхід у процесі формування правописної грамотності такими видами дослідницьких завдань, як: аналіз, моделювання, зіставлення, реконструювання, відновлення, переклад, граматична трансформація, творче конструювання тощо. Систему дослідницьких вправ із правопису будуємо за принципом ускладнення: від завдань на формування вмінь аналізувати, спостерігати, класифікувати до завдань на розвиток умінь порівнювати й зіставляти, узагальнювати, знаходити зв'язки й відношення тощо.

У вправах на текстовій основі не лише засвоюються мовні знання, а й закріплюються знання з інших наукових галузей (зокрема біології, математики, географії, історії, літератури тощо), поглиблюється власний науковий світогляд. Завдання ігрового характеру стимулюють пізнавальну активність, пошуково-дослідницьку діяльність. Так, мовознавчі вікторини, ігри «Лабіринт», «Доміно», «Хто швидше», «Антонім за вами», «Добери синонім», «Назви іншим словом», «Знайди зайве слово (речення)», «Розв'яжи кросворд» та інші використовуємо під час вивчення всіх тем.

Найефективнішими видами письмових робіт для оволодіння орфографією вважаємо словникові диктанти, ускладнене і неускладнене списування, диктанти «Перевіримо себе», вправа «Коректор», вправа «Свої приклади», вправи без

інструкцій, вправи з елементами програмування, твори за опорними словами, із заданими орфограмами.

Одним з ефективних видів роботи, найбільш перевірених на практиці, і одним із засобів підвищення грамотності є диктанти. За метою проведення диктанти поділяють на контрольні, навчальні та контрольньо-навчальні (диктант «Перевіряю себе»). За характером запису тексту – дослівні та зі зміною тексту. За часом пояснення орфограм – попереджувальні, коментовані, пояснювальні. Використовуємо у практиці різні види диктантів.

Проводячи їх, можна за короткий час повторити значний обсяг матеріалу, з'ясувати прогалини в знаннях. Крім того, вони сприяють виробленню автоматизму грамотного і швидкого письма, вчать визначати і коментувати орфограми.

Перед проведенням словникового диктанту визначають його мету (повторити певне правило, закріпити орфограму, підготувати до написання творчої роботи, контрольного диктанту, переказу тощо). Перевірка здійснюється різними способами: студенти самі читають слова і пояснюють їх, звіряють з написаним на дошці, за таблицею чи підручником, коментують або перевіряють за орфографічним словником. У будь-якому разі вчитель домагається того, щоб студент пояснив, що він вивчає, для чого, з якою метою, де він це застосовує.

Серед різноманітних засобів, що застосовуються для досягнення глибоких знань з мови, дуже важливе місце відводиться роботі над виправленням помилок. Практика переконує: словесник має регулярно забирати для перевірки зошити як з аудиторними, так і з домашніми роботами. Така систематична фронтальна перевірка спонукає завжди пам'ятати, що кожна робота може бути перевірена й оцінена викладачем.

Щоб зменшити розрив між теоретичними знаннями і практичними вміннями й навичками, на занятті надаю перевагу крім практичної, самостійній роботі студентів.

Правильно організована самостійна робота дає можливість формувати в студентів свідомі і міцні знання, удосконалює орфографічні уміння і навички, навчає користуватися набутими знаннями, розвиває пізнавальні здібності (спостережливість, допитливість, логічне мислення), виховує культуру розумової праці, виробляє потребу самостійно підвищувати свій освітній рівень.

Таким чином, у боротьбі за високу грамотність важливо, щоб робота вчителів-словесників була підтримана всіма педагогами, щоб усі викладачі-предметники виробляли в студентів навички логічно, послідовно, чітко й грамотно висловлювати свої думки усно й на письмі, збагачували мову студентів науковими термінами зі свого фаху. Для досягнення цієї мети викладач повинен передовсім стежити за власним як усним, так і писемним мовленням, багато читати, частіше звертатися до словника.

Список використаних джерел:

1. Баранов М. Т. Обучение орфографии в 4-8 классах: [пособие для учителя] / М. Т. Баранов, Г. М. Иваницкая. – К.: Рад. школа, 1987. – 223 с.
2. Козачук Г. П. Підвищення грамотності учнів. – К.: Освіта. – 1995. – 161 с.
3. Освітні технології / за загл. ред. О. М. Пехоти. – К.: А.С.К. – 2001. – 256 с.
4. Пентилюк М. І. Актуальні проблеми сучасної лінгводидактики. – К.: Ленвіт. – 2011. – 256 с.
5. Словник-довідник з української лінгводидактики: навч. посіб. / Кол. авторів за ред. М. І. Пентилюк. – К.: Ленвіт, 2015. – 320 с.
6. Хом'як І. М. Наукові основи навчання орфографії в середній школі / І. М. Хом'як. – Рівне: Волинські обереги, 1998. – 228 с.

7. Шелехова Г. Т. Програма середньої загальноосвітньої школи. Рід на мова. 5–12 класи / Г. Т. Шелехова, В. І. Тихоша, А. М. Корольчук, В. І. Новосьолова, Я. І. Остаф. – К.: Освіта, 2005. – 176 с.

Приймак А.М.

*кандидат філологічних наук, доцент,
ННІ філології та журналістики*

Житомирського державного університету імені Івана Франка

СОЦІОЛІНГВІСТИЧНИЙ ПОРТРЕТ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СТУДЕНТА: МОРАЛЬНО-ЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Сучасну лінгвістичну науку не перестає цікавити особистість, виражена в мові й через мову, – тобто мовна особистість. Теорія мовної особистості активно поглиблює й розширює об'єкт пошуку: зроблено спроби схарактеризувати індивідуальну та колективну мовну особистість (О.О. Нікітіна, М.Л. Ковшова, Н.Л. Чулкіна), опрацьовуються методики її опису (О.В. Іванцова, О.А. Казакова, М.В. Мілованова, О.Д. Тихоненко), зростає зацікавленість проблемами міждисциплінарного та маргінального дослідження даного феномена (В.Д. Лютікова, Н.Є. Лисенко, О.В. Буляр, Л.П. Тарнаєва).

Закономірності розвитку й функціонування мови неможливо вивчати без проєкції на її носія – мовної особистості, в якій відображено не лише стан мови на певному етапі її розвитку, але й ментально-світоглядні аспекти, морально-ціннісні орієнтири того чи іншого мовного соціуму. Зрозуміло, що мовна особистість – феномен водночас і соціальний, і індивідуальний. Індивідуальна складова віддзеркалює внутрішнє ставлення мовної особистості до мови. Разом з тим, мовна особистість сприяє й виникненню мовних традицій, адже мовлення конкретної особи складається в більшій мірі з «загальної» мови, в меншій – із індивідуальних мовних рис.

Ю.М. Караулов у енциклопедії «Русский язык» дав відоме визначення мовної особистості, що стало робочим для багатьох дослідників цього феномена. Мовною особистістю науковець вважає «будь-якого носія тієї чи іншої мови, схарактеризованого на основі аналізу складених ним текстів з точки зору використання в цих текстах системних засобів даної мови для відображення ним оточуючого середовища (картини світу) та для досягнення певних цілей у цьому світі» [1, с. 671]. Ю.М. Караулов розглядає мовну особистість і як «найменування комплексного способу опису мовної здатності індивіда, що поєднує системне уявлення мови з функціональним аналізом текстів» [1, с. 671]. Також учений характеризує мовну особистість і як особистість, «виражену в мові (текстах) і через мову», як особистість, «реконструйовану в головних своїх рисах на базі мовних засобів» [3, с. 38], і як «сукупність (і результат реалізації) здібностей до створення й сприйняття мовленнєвих творів (текстів), що відрізняються: а) ступенем структурно-мовної складності, б) глибиною й точністю відображення дійсності, в) певною цільовою спрямованістю» [3, с. 211].

У когнітивній лінгвістиці мовна особистість тлумачиться як «особистість, що виявляє себе в мовленнєвій діяльності, володіє певною сукупністю знань і уявлень» [4, с. 17]. У соціолінгвістиці мовна особистість узагальнено визначена як набір